

9. Черняк О.І. Інтелектуальний аналіз даних : підручник : [Текст] / О. І. Черняк, П.В. Захарченко ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка — К. : Знання, 2014. — 599 с.

10. Чернуха І.В. Механізми фінансування будівництва : [Електронний ресурс] / Чернуха І.В. — Режим доступу: archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2012_19_1/Chernukh.pdf.

11. Статистична інформація : [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

12. Krugman P. Increasing Returns and Economic Geography / Paul Krugman // Journal of Political Economy. — Vol. 99. — 1991. — № 3. — Р. 483 — 499.

АННОТАЦІЯ

В статті пропонується авторська методика прогнозування удельної капіталоемкості жилищного будівництва з урахуванням нерівномірності економічного розвитку та делової активності областей України. Методика розроблена на основі моделі розмірностей ринкових центрів Зипфа-Медведкова, а також теорії нечітких множин. Отримані результати можуть бути використані при визначенні потребностей будівельних підприємств в інвестиційних ресурсах для завершення будівництва та введення в експлуатацію житлових будинків, зводимих в різних областях України.

Ключевые слова: прогнозирование удельной капиталоемкости строительства жилья, неравномерность экономического развития и деловой активности областей Украины, модель размерности рыночных центров Зипфа-Медведкова, теория нечетких множеств.

SUMMARY

In article the author's technique of forecasting of a specific capital intensity of housing construction taking into account unevenness of economic development and business activity of areas of Ukraine is offered. The technique is developed on the basis of model of dimensions of the market centers of Zipf-Medvedkov and also the theory of fuzzy-sets. The received results can be used when determining needs of the construction enterprises for investment resources for completion of construction and commissioning of the houses built in various areas of Ukraine.

Keywords: forecasting of a specific capital intensity of construction of housing, unevenness of economic development and business activity of areas of Ukraine, model of dimension of the market centers of Zipf-Medvedkov, theory of fuzzy-sets.

УДК 331.1:69.007

О.П. Омельяненко, к.е.н., КНУБА, м. Київ

СИСТЕМНИЙ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КАТЕГОРІЙ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ З СУМІЖНИМИ ЕКОНОМІЧНИМИ КАТЕГОРІЯМИ

У статті наведено взаємозв'язок категорій інтелектуального капіталу, інтелектуального потенціалу та проаналізовано їх еволюцію на різних етапах життєвого циклу підприємства.

Ключові слова: підприємство, інтелектуальний капітал, інтелектуальний потенціал, фінансовий капітал

Прямуючи до європейського простору, українським підприємствам необхідно приділяти значно більше уваги формуванню інтелектуального капіталу, який стає вирішальним фактором для підвищення конкурентоспроможності підприємств.

Теорія інтелектуального капіталу почала розвиватись з середини 20-го століття. Досягнення науково-технічного прогресу та науково-технічної революції стало поштовхом до нового рівня розвитку продуктивних сил. Людина з її знаннями та вміннями стає головним фактором виробництва. Інтелектуальний капітал представляє собою сукупність інтелектуальних ресурсів людей підприємств та організацій (знання, уміння і творчі обдарування індивідів, їхній освітньо-кваліфікаційний рівень, об'єкти інтелектуальної власності, машинні інтелектуальні засоби, організаційні структури), які є результатом попередньої творчої діяльності людини і використовуються суб'єктами підприємства для виконання поставлених цілей.

Мета дослідження – розглянути системний взаємозв'язок категорій інтелектуального капіталу та суміжних економічних категорій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостям формування інтелектуального капіталу підприємства присвячені наукові праці багатьох вітчизняних дослідників: Канигін Ю., Куценко В., Малицький Б.А., Прошак В. та ін.

Інтелектуальний капітал варто відрізнити від такого поширеного у вітчизняній науковій літературі поняття, як «інтелектуальний потенціал». Інтелектуальний потенціал – це сукупність знань, умінь і творчих обдарувань індивідів, їхній освітньо-кваліфікаційний рівень,

які дають змогу засвоювати набуті та творити нові знання, тобто це здебільшого можливості, якими володіє особа.

Зокрема, Ю.М. Канигін розглядає інтелектуальний потенціал як складову соціального інтелекту в контексті загальної соціалізації суспільства [1]. Він вважає, що під соціальним інтелектом варто розуміти здатність суспільства та його підсистем сприймати, зберігати, нагромаджувати знання, продукувати нові ідеї та використовувати їх заради прогресу.

Б.А. Малицький досліджує інтелектуальний потенціал у контексті реалізації наукового потенціалу суспільства [3]. В. Куценко, В. Удовиченко, І. Опалева поняття «інтелектуальний потенціал» здебільшого ототожнюють з поняттями «освітній потенціал» та «людський капітал» [2]. Подібної концепції дотримується В. Орищенко: «інтелектуальний потенціал – це духовно-освітня стан нації, що забезпечує здатність народу до виконання актуальних суспільно-економічних завдань, створення необхідних умов всебічного розвитку молодого покоління на базі найвищих духовних цінностей нації» [4].

Формування інтелектуального потенціалу та можливості його реалізації за рахунок відповідних ресурсів на різних рівнях господарювання різні. На рівні підприємства інтелектуальний потенціал є основою інноваційного розвитку. Джерелом формування інтелектуального потенціалу підприємства є інтелектуальні ресурси, а також фінансові ресурси їх формування, які підприємство має в своєму розпорядженні. Тобто, фінансові ресурси через фінансовий потенціал підприємства, реалізуючись в інтелектуальні ресурси, є основою й для формування інтелектуального потенціалу підприємства. Раціональне вкладання коштів у програми розвитку персоналу, нематеріальні активи, витрати на інтелектуальну власність сприятимуть зростанню інтелектуального потенціалу, збільшенню ринкової вартості підприємства та досягненню значного економічного ефекту. Отже, в процесі життєдіяльності підприємства інтелектуальний потенціал тісно переплітається з фінансовим потенціалом підприємства, що веде до підсилення конкурентних переваг, підприємницьких і управлінських навичок працівників. У розрізі часу й постійній зміні зовнішніх й внутрішніх факторів, що впливають на діяльність суб'єкта господарювання, можна виявити закономірну зміну фінансового потенціалу підприємства протягом всього циклу життєдіяльності, що й було зроблено. Інтелектуальний потенціал,

розвиваючись на основі економічного потенціалу, в т.ч. фінансового потенціалу підприємства, вбирає в себе їх основні властивості. Розглянемо взаємодію загального й інтелектуального потенціалу підприємства. Так, на стадії становлення підприємства здійснюється формування потенціалу, як категорії в цілому. Організаційні методи тільки починають формуватися, потенціал формується головним чином за рахунок зовнішніх факторів й прямо залежить від стану економічних відносин, специфіки фінансово-господарської діяльності. Отже, на початку життєдіяльності потенціал може бути однаковим для суб'єктів господарювання одного регіону й галузі виробництва. Виникає необхідність введення поняття «первинного потенціалу підприємства».

Розглядаючи стадію розвитку підприємства як таку, що є наслідком вдалої реалізації існуючого «первинного потенціалу підприємства», слід пам'ятати, що на цьому етапі підприємство активно розвиває організаційні, технічні, технологічні методи управління й виробництва, оскільки пристосування до зовнішніх економічних факторів веде до формування внутрішніх факторів виробництва й управління підприємством.

Відповідно до критеріїв ефективності реалізації того чи іншого методу виникає зміна потенціалу підприємства в позитивне чи негативне русло. Це найпродуктивніша фаза, бо соціальні фактори все ще мають значний вплив, в силу вступає фактор колегіальності. Отже на цьому етапі виникає необхідність введення поняття «оновленого потенціалу», який формують внутрішні підсистеми підприємства: технічна, технологічна, організаційна, економічна, соціальна. Саме на цьому етапі й формується інтелектуальний потенціал підприємства на основі таких інтелектуальних ресурсів, як ринкові активи, здібності й навички працівників підприємства.

На етапі зрілості суб'єкт господарювання чітко для себе визначає поняття «оновленого потенціалу», яке знаходить своє відображення в критерії рівня фінансового стану підприємства. Крім того, слід зазначити, що існують значні здобутки знань, навичок, ресурсів, які потребують постійного оновлення. На даній стадії поняття фінансовий потенціал, фінансові ресурси й фінансовий стан знаходяться в максимальних точках дотику, й взаємодіють одне з одним на максимально допустимому рівні. Використання всіх трьох інгредієнтів складової продуктивного функціонування суб'єкта господарювання призведе до максимального продовження даної

стадії. Утворюється практично автономна система взаємодії всіх трьох понять, де оновлення фінансового потенціалу може повторюватися багаторазово.

Відбувається постійний приріст фінансових ресурсів, що збільшує фінансовий потенціал підприємства, що в свою чергу розширює джерела фінансування інтелектуальних ресурсів. Інтелектуальні ресурси створюють більші можливості для росту інтелектуального капіталу підприємства, збільшується інтелектуальний потенціал підприємства. Крім того, інтелектуальні ресурси можуть самостійно виступати джерелами формування інших інтелектуальних ресурсів. Інтелектуальний потенціал, який при цьому збільшується, відкриває більші можливості на підприємстві для генерування фінансових ресурсів, а отже збільшує фінансовий потенціал підприємства.

На етапі спаду суб'єкт господарювання чітко розуміє необхідність змін в усіх підсистемах, їх взаємодії, складу й напрямку використання ресурсів. Головним чинником, як і на стадії росту, знову стає соціальний фактор. Виникає потреба у введенні поняття «новий потенціал». Він відрізняється від первинного за рядом ознак, серед яких в першу чергу є вже існуюча платформа діяльності підприємства, яка суттєво відрізняється від платформи інших суб'єктів господарювання. Новий потенціал, в т.ч. фінансовий й інтелектуальний стає результатом взаємодії протягом всього циклу життєдіяльності підприємства з зовнішнім й внутрішнім середовищем.

На етапі старіння підприємство має два шляхи розвитку: перший – вдале використання всіх існуючих факторів й реалізація нового потенціалу підприємства, за чим слідує повторення моделі життєдіяльності підприємства - починаючи зі стадії росту, і другий – невдала реалізація нового потенціалу підприємства, що зумовлює ліквідацію суб'єкта господарювання як неефективної складової економіки. Разом з цим, інтелектуальний потенціал має власний зміст, який визначається: наявністю і прогресивним розвитком інтелектуальної власності, нематеріальних активів, знань й навичок працівників підприємства, що в комплексі зумовлює підвищення продуктивності праці й очікуваного економічного ефекту.

Отже, з одного боку інтелектуальний потенціал – це наявність та ефективне використання інтелектуальних ресурсів підприємства, з іншого – категорія інтелектуального потенціалу є набагато ширшою й включає в себе взаємодію з фінансовим

потенціалом підприємства. Ще ширший погляд на інтелектуальний потенціал – це здібності взагалі, які не залежать від їх застосування у виробництві.

Головним при виявленні проблем формування інтелектуального потенціалу є встановлення головних факторів, що його формують. Їх можна поділити на зовнішні й внутрішні. До зовнішніх чинників відносяться: постачальники, конкуренти, споживачі, інші контрагенти; законодавча база стосовно прав інтелектуальної власності. До внутрішніх чинників відносяться наявність та ефективне використання інтелектуальних ресурсів. Зазначенні чинники зумовлюють проблеми формування інтелектуального потенціалу підприємства, і як наслідок, проблеми формування інтелектуального капіталу й інтелектуальних ресурсів підприємства.

Наразі залишається досить багато нерозв'язаних питань стосовно інтелектуальної власності в Україні. Аналіз свідчить, що на сьогодні в Україні зроблено важливі кроки на шляху формування та розвитку інституту інтелектуальної власності, створення відповідного законодавчого поля, гармонізованого з міжнародними вимогами.

Водночас процес формування інституту інтелектуальної власності в Україні пов'язаний з низкою проблем, що позначається на розвитку інтелектуального потенціалу та стримує становлення нової інноваційної моделі вітчизняної економіки: регулювання відносин, що виникають між суб'єктами інноваційної діяльності при створенні об'єктів інтелектуальної власності специфікації прав власності на результати науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, що фінансуються за рахунок державного бюджету або через державні заклади; забезпечення патентної чистоти продуктів інноваційної діяльності; колективного управління авторським та суміжними правами тощо; придбання й оплата майнових прав на використання об'єктів інтелектуальної власності, комерційного використання інтелектуальної власності як нематеріальних активів: нерозвиненості інститутів, що забезпечують комерціалізацію об'єктів інтелектуальної власності; передачі на комерційних засадах прав на об'єкти інтелектуальної власності; розвитку франчайзингу, трансферу технологій за кордон, налагодження системи інноваційного аудиту; формування життєздатного та ефективного інноваційного ринку, венчурного капіталу, сучасних форм кооперації інноваційного бізнесу (технополісів, технопарків); удосконалення

механізму оцінки і передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності тощо; забезпечення охорони захисту прав об'єктів інтелектуальної власності, стимулювання розвитку індустрії інформаційних технологій.

Ще однією проблемою формування інтелектуального потенціалу є достовірне відображення нематеріальних активів в балансі підприємства. Головною рушійною силою проблеми є відмінності відображення процесу вибуття та їх фактичної наявності. Так, при здійсненні операцій при вибутті всі активи перестають бути власністю підприємства, не мають матеріального та фізичного складу й не враховуються в складі активів, а нематеріальні активи можуть продовжувати використовуватися на підприємстві або можуть неодноразово здійснювати процес вибуття з підприємства, при цьому продовжуючи приносити економічні вигоди. З другого боку, також слід врахувати факт морального старіння таких активів, їх невідповідність сучасним вимогам.

Крім того, проблема підготовки кадрового персоналу, що володів би відповідними навичками й досвідом, наразі залишається відкритою. Отже, проблеми формування інтелектуального потенціалу зумовлюють проблеми формування інтелектуального капіталу в Україні, бо лише інтенсивне й вільне використання інтелектуальних ресурсів може забезпечити трансформування відповідної частки інтелектуального потенціалу в інтелектуальний капітал.

Можна навести твердження Я. Ширмера, який називає Україну єдиною зі ста країн, в якій існує найбільша різниця між економічним потенціалом та його реальним функціонуванням, що є наслідком проблематики формування інтелектуального капіталу за рахунок інтелектуальних ресурсів. Сам по собі процес трансформації інтелектуального потенціалу в інтелектуальний капітал залежить знову ж таки від ступеня розвитку кадрів й управлінської системи підприємства, що повертає нас до проблем формування інтелектуального потенціалу.

Висновки. 1. Будівельна галузь належить до основних галузей економіки, володіє значними фінансовими, людськими та виробничими ресурсами. Інтелектуальний капітал є дуже важливою категорією, яка забезпечує формування унікальних конкурентних переваг підприємства. Вона залежить від наявності інтелектуальних ресурсів, що трансформуються в інтелектуальний потенціал підприємства, який використовується на даний конкретний момент часу. Але необхідно

пам'ятати, що сама по собі категорія інтелектуального потенціалу є дещо ширшою, ніж інтелектуальний капітал і фінансові ресурси.

2. Проблеми формування інтелектуального потенціалу зумовлюють проблеми формування інтелектуального капіталу, а також трансформаційні процеси фінансового потенціалу підприємства в інтелектуальні ресурси й інтелектуальний потенціал. Підґрунтям виникнення проблем є не вирішені проблеми джерел, оцінки й захисту інтелектуальних ресурсів підприємства.

3. Будь-який крок в напрямку бізнес-орієнтованих реформ машинально відображається на оцінці України в рейтингу одного із головних її інвесторів – Світового банку. Тому така оцінка стає чітким дороговказом для інвесторів про відкриття в Україні певних можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Канигін, Ю. Інтелект народу / Ю. Канигін // Вісник Академії наук України. – 1993. – № 7. – С. 37-47.
2. Куценко, В. Освіта як фактор стабільності та національної безпеки України / В. Куценко, В. Удовиченко, І. Опалева // Економіка України. – 1998. – № 1. – С. 12-21.
3. Малицький, Б.А. Соціально-економічний зміст наукового потенціалу / Б.А. Малицький // Наука та наукознавство. – 1998. – № 4. – С. 25-30.
4. Орищенко, В.Г. Шляхи формування інтелектуального потенціалу нації у системі національної освіти / В.Г. Орищенко // Матер. міжнародної наук. конф. – Львів, 1996. – С. 33.

АННОТАЦІЯ

В статті показано взаємозв'язок категорій інтелектуального капіталу, інтелектуального потенціалу, а також проаналізовано їх еволюцію на різних етапах життєвого циклу підприємства.

Ключевые слова: підприємство, інтелектуальний капітал, інтелектуальний потенціал, фінансовий капітал

ANNOTATION

The article describes the relationship categories of intellectual capital, intellectual potential and analyzed their evolution at different stages of the life cycle of an enterprise.

Tags: business, intellectual capital, intellectual potential, financial capital